

Discussiedossier *Kolonialisme en racisme*: een inleiding

Matthias van Rossum

TSEG 19(3) 99–102

DOI: 10.52024/tseg.13038

In veel opzichten markeren de publicatie en bespreking van de essaybundel *Kolonialisme en racisme. Een postkoloniale kroniek* een langverdiende vorm van historiografische genoegdoening. Zijn onderzoek naar arbeid, precariteit, dwang en kapitalisme heeft Jan Breman tot een beroemdheid gemaakt in grote delen van de wereld. Terwijl zijn werk in met name India, Indonesië en andere voormalige gekoloniseerde landen grote bekendheid geniet, is het in Nederland lang tot de marges van de historische discipline veroordeeld geweest.

Dit contrast is veelzeggend. Niet alleen voor de manier waarop het werk van Jan Breman resoneerde bij historici in de zogeheten *Global South* die de diepgaande en structurele (door)werking van kolonialisme op samenlevingen in onder meer Zuid- en Zuidoost Azië onderzochten. Maar het is minstens zo veelzeggend voor de academische en maatschappelijke worsteling in Nederland en andere voormalig koloniale machten met het eigen koloniale verleden. De dominantie en reactieve invloed van de zogeheten ‘Leidse koloniale school’ loopt dan ook niet voor niets als een rode draad door het werkende leven van Jan Breman, zoals in veel van de besprekingen in dit forum aan de orde komt.

In veel opzichten heeft deze school – en de doorwerking van koloniale denkbeelden en belangen in bredere zin – een ‘stolp’ over de geschiedbeoefening geplaatst die op een veelheid aan deelterreinen van de koloniale, niet-Westerse en nadrukkelijk ook nationale geschiedenis het historisch onderzoek heeft gevormd en de ontwikkeling van nieuwe perspectieven beperkt. Deze worsteling met het koloniale verleden gaat dieper dan enkel het vraagstuk of en, zo ja, met welke morele kaders het

Illustratie 1 Omslag Jan Breman, *Kolonialisme en racisme. Een postkoloniale kroniek* (bron: *Walburg pers*, 2021.)

koloniale optreden beoordeeld moet worden. Hoewel dit vaak de aandacht heeft opgeëist – of misschien beter: afgeleid – gaat de worsteling in de kern eerder om de vraag hoe de aard en uitwerking van kolonialisme zelf begrepen moeten worden, en wat dit zegt over Nederland en haar geschiedenis. De inherent gewelddadige, ongelijke en exploitatieve karakteristieken die ook het Nederlandse kolonialisme kenmerkten, zijn lang met verzachtende en verhullende termen beschreven, of hebben een marginale plaats toegekend gekregen in typisch Hollandse historiografische dogma's zoals Nederland als 'kleine' of zelfs 'goedaardige' koloniale macht,

Nederland als handelsnatie, multicultureel en tolerant.

Jan Breman heeft altijd werk gemaakt van het bevechten van dit soort mystificaties en vergoelijkingen. Dat is hem niet altijd in dank afgenomen en dat had veel te maken met de klassieke (koloniale) dogma's die daarmee ondergraven werden.

Toen mij werd gevraagd om via dit voorwoord een bescheiden bijdrage aan dit interessante forum te leveren, moest ik dan ook direct terugdenken aan een voorbeeld van enkele jaren geleden dat dit treffend illustreerde. Na mijn presentatie op een *Global History*-congres over de inzet en uitbreiding van gevangenenarbeid door de koloniale autoriteiten in Nederlands-Indië in de tweede helft van de negentiende eeuw werd ik als beginnend academicus na afloop toegesproken door een gearriveerde en bijna gepensioneerde Britse collega met de waarschuwing: 'great research, but do not take this the Jan Breman way...'. Oftewel: onderzoek naar het koloniale verleden is leuk, maar het is niet de bedoeling dat daar al te kritische conclusies over het kolonialisme en geweld aan worden verbonden.

De recente en toenemende aandacht voor veel van de onderbelichte aspecten van het koloniale verleden (slavernij, structureel geweld, onge-

lijkheid) leidt ondertussen tot een bredere historiografische herziening die juist deze harde en structurele grondslagen van het koloniale verleden laat zien. Het is dan ook niet toevallig dat daarmee het werk van Jan Breman ook in Nederland weer meer gezien en besproken wordt en ondertussen aan een verdiende herwaardering onderhevig is. Dat maakt de uitgave van deze essaybundel *Kolonialisme en racisme* en ook de bespreking daarvan in dit forum dan ook uitermate tijdig, actueel en relevant voor de verdere ontwikkeling van het onderzoek en debat.

